

14. Петленко Ю.В. Місцеві фінанси: Опорний конспект лекцій. / Ю.В. Петленко, О.Д. Рожко – К.: Кондор, 2003. – 282 с.
15. Софіщенко І.Я. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. / І.Я. Софіщенко – К.: МАУП, 2005. – 200 с.
16. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Практикум. / О.С. Філімоненков – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 208 с.
17. Шемет Т.С. Теорія і практика валютного курсу: Навч. посібник. / Т.С. Шемет – К.: Либідь, 2006. – 360 с.
18. Ющенко В.А. Валютне регулювання: Навч. посіб. / В.А. Ющенко, В.І. Міщенко – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 359 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Кабінету міністрів України: <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду: <http://www.imf.org>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: <http://minfin.kmu.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АВТОМОБІЛЬНО - ДОРОЖНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ ”

для студентів напрямку «Менеджмент»

Харків 2015

Упорядник: доц. В.І.Вербицька

Кафедра обліку і аудиту

13. Финансы: Учеб. пособие / Под ред. проф. А.М. Ковалевой. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 384 с.
14. Финансы: Учебник для вузов / Под ред. проф. Л.А. Дробозиной. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 527 с.
15. Фінанси: Навч. посіб. - К.: Знання, 2007. - 235 с. Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посіб. / За ред. В.І. Оспішева. - К.: Знання, 2008. - 567 с.
16. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Фазасова. - К.: Знання, 2008. - 611 с.

Допоміжна

1. Боринець С.Я. Міжнародні фінанси: Підручник. / С.Я. Боринець – К.: Знання, 2006. – 494 с.
2. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика: Навчальний посібник. / Н.М. Внукова, Л.В. Временко, В.І. Успенко та ін.– Харків: Бурун Книга, 2009. – 656 с.
3. Воронова Л.К. Финансовое право: Учебное пособие для студентов юридических вузов и факультетов. / Л.К. Воронова, Н.П. Кучерявенко– Х.: Легас, 2003. – 360 с.
4. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
5. Гончаров А.Б. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. / А.Б. Гончаров – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 240 с.
6. Дзюблюк О.В. Валютна політика: підручник. / О.В. Дзюблюк – К.: Знання, 2007. – 422 с.
7. Загородній А.Г. Словник банківських термінів. Банківська справа: термінологічний словник / А.Г. Загородній, О.М. Сліпушко, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2000. – 605 с.
8. Карлін М.І. Бюджетна система України. Навчальний посібник. – К.: Знання, 2008. – 428 с.
9. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. / М.І. Карлін – Тернопіль: Астон, 2004. – 192 с.
10. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монограф. / Т.О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
11. Козак Ю.Г. Міжнародні фінанси: Навч. посібник. / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвинова, В.В. Ковалевський – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.
12. Луніна І.О. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / І.О. Луніна, О.П. Кириленко, А.В. Лучка – К., 2010. – 320 с.
13. Міжнародні фінанси: Підручник / О.І. Рогач, А.С. Філіпенко, Т.С. Шемет та ін. – К.: Либідь, 2003. – 784 с.

Впровадження євро та його вплив на ситуацію на міжнародних фінансових ринках. Розвиток європейських фінансових центрів після введення євро.

Стандарти регулювання фінансових ринків країн-членів ЄС. Проблеми гармонізації фінансів України відповідно до критеріїв і стандартів Європейського співтовариства.

Сучасна фінансова криза та її вплив на фінансову стійкість ЄС. Антикризова політика ЄС та роль окремих країн-членів співтовариства у подоланні негативних наслідків сучасної світової фінансової кризи.

Література для самостійного вивчення теми: [3, 4, 8, 10, 13].

14. Рекомендована література

Базова

1. Берлин С.И. Теория финансов: Учебное пособие. – «Издательство Приор», 2000. / С.И. Берлин – 256 с.
2. Благун І.Г. Фінанси: Навч. посіб. / І.Г. Благун, Р.С. Сорока, І.В. Слайка - Львів: „Магнолія - 2006”, 2007.-314 с.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. / О.Д. Василик – К.: НІОС. – 2003. – 416 с.
4. Венгер В.В. Фінанси: Навч. пос. / В.В. Венгер – К., Центр учбової літератури. – 2009. – 432 с.
5. Загорський В.С. Фінанси: Навч. посіб. / В.С. Загорський, О.Д. Вовчак, І.Г. Благун, І.Р. Чуй. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 247 с.
6. Ковальчук С.В. Фінанси: Навч. посіб. / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун - Львів: „Новий Світ - 2000”, 2005.-568 с.
7. Кривуц Ю.М. Основні фінансові терміни і поняття: Словник-посібник. / Ю.М. Кривуц - Х.: ХДТУБА, 2007.- 107 с.
8. Кривуц Ю.М. Фінанси: Тексти лекцій - ч.1. / Ю.М. Кривуц - Х.: ХДТУБА, 2007. - 104.
9. Кривуц Ю.М., Успенко В.І. Фінанси: Тексти лекцій. - ч.ІІ. / Ю.М. Кривуц, В.І. Успенко - Х.:ХДТУБА, 2009. -93с.
10. Кудряшов В.П. Курс фінансів: Навч. посіб. / В.П. Кудряшов- К.: Знання, 2008.- 431 с.
11. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. / О.М. Опарін – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
12. Романенко О.Р. Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюн, А.А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2003. – 387 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСІВ

Змістовний модуль 1. Теоретичні основи функціонування і розвитку фінансів

Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів

Предмет і завдання курсу. Зв'язок з іншими теоретичними й прикладними навчальними економічними дисциплінами. Склад, структура та послідовність викладання курсу.

Предмет науки. Фінанси — специфічна форма суспільних відносин. Фінанси як економічна, вартісна, розподільна категорія. Специфічні ознаки фінансів, їх суспільне призначення. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин. Фінансові категорії як форма наукового пізнання сутності фінансових відносин. Прості і складні фінансові категорії. Взаємозв'язок фінансів з іншими економічними категоріями.

Функції фінансів як виявлення суттєвих ознак, властивостей і суспільного призначення фінансів. Розподільна функція, її зміст. Об'єкти і суб'єкти розподілу і перерозподілу вартості суспільного продукту. Контрольна функція. Фінансова інформація та її роль у реалізації контрольної функції. Взаємозв'язок розподільної і контрольної функцій. Дискусійні питання щодо функцій фінансів. Вплив фінансів на розвиток суспільного виробництва. Фінансове забезпечення відтворювального процесу. Форми фінансового забезпечення.

Поняття фінансової системи і теоретичні основи її побудови. Структура фінансової системи. Сфери та ланки фінансових відносин, їх характеристика. Взаємовідносини між окремими сферами та ланками фінансової системи.

Роль фінансової системи держави у забезпеченні умов економічного зростання.

Література для самостійного вивчення теми: [1-2, 4, 6, 12, 15,16].

Питання для самоперевірки:

1. Що ви розумієте під поняттям «Фінансова система»?
2. У чому полягає роль фінансової системи держави у забезпеченні умов економічного зростання?

Тема 2. Фінансове право і фінансова політика

Фінансово-правові норми та фінансово-правові відносини, їх зміст, особливості і види. Суб'єкти фінансового права та суб'єкти фінансових правовідносин.

Поняття фінансового права, його предмет і метод. Система фінансового права. Джерела фінансового права. Наука фінансового права.

Фінансова політика — складова економічної і соціальної політики держави. Складові фінансової політики. Завдання і принципи фінансової політики. Стратегія і тактика фінансової політики.

Фінансова політика в умовах фінансової кризи. Стабілізація фінансового стану в Україні та шляхи її забезпечення. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин. Взаємодія фінансового механізму з господарським механізмом і фінансовою політикою. Складові елементи фінансового механізму.

Фінансове планування і прогнозування: суть, принципи, методи, завдання. Система фінансових планів, їх характеристика. Зведене фінансове планування. Баланс фінансових ресурсів і витрат держави. Фінансовий контроль. Зміст фінансового контролю, його призначення. Види, форми і методи фінансового контролю. Фінансовий аудит як незалежний фінансовий контроль. Суб'єкти фінансового контролю в Україні, їх функції.

Фінансові норми і нормативи; фінансові ліміти і резерви; фінансові стимули і санкції. їх використання для активізації економічного зростання й підвищення суспільного добробуту.

Література для самостійного вивчення теми: [1,3,5,7,9, 10,11,13,14-16].

Тема 3. Податки. Податкова система

Сутність і функції податків. Класифікація податків, її ознаки. Види податків. Прямі податки. Непрямі податки. Елементи системи оподаткування. Теоретичні питання перекладання податків та ухилення від їх сплати.

Податкова система: поняття, основи побудови. Становлення та розвиток податкової системи України. Економічна суть податку на додану вартість та методика його включення в ціни товарів, робіт, послуг. Акцизний збір: об'єкт оподаткування та платники, порядок визначення суми та сплати в бюджет. Мито як джерело доходів бюджету. Оподаткування прибутку підприємств і організацій, його роль і місце в податковій системі. Прибуткове оподаткування населення. Податок на промисел. Економічне призначення ресурсних платежів, види плати за ресурси, визначення ставок і платників. Майнове оподаткування. Державне мито. Місцеві податки й збори. Інші платежі в бюджет.

Податковий кодекс України, його значення для формування і функціонування науково-обґрунтованої і стабільної податкової системи держави. Нове податкове законодавство як важлива домінанта реалізації державних програм подолання наслідків сучасної світової кризи.

Література для самостійного вивчення теми: [2-3,5, 6, 11].

Тема 12. Фінансова безпека держави

Поняття, сутність і структура фінансової безпеки держави. Методичний інструментарій оцінки фінансової безпеки держави. Основні загрози фінансовій безпеці України.

Фінансова криза та її вплив на фінансову безпеку держави. Предтечі та характер протікання фінансових криз. Сучасна глобальна фінансова криза, її причини та особливості перебігу подій в Україні.

Антикризові заходи урядів країн у подоланні локальних та глобальної фінансових криз як шлях забезпечення фінансової безпеки країни.

Література для самостійного вивчення теми: [1-2, 4, 6, 12, 15,16].

Тема 13. Фінанси країн з розвинутою ринковою економікою

Класифікація країн: за станом соціально-економічного розвитку, прийнята ООН; за рівнем доходу прийнята Світовим банком. Еволюція та сучасні риси фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою.

США у міжнародних фінансах. Структура фінансової системи США та особливості бюджетного процесу в цій державі. Тенденції розвитку державних фінансів та пріоритети сучасної фінансової політики США.

Західна Європа у світових фінансах. Фінансова система Федеративної Республіки Німеччини. Загальні риси федерального бюджету та податкової системи ФРН. Особливості та проблеми фінансової політики ФРН після приєднання східних земель. Склад фінансової системи Великої Британії та характеристика її складових. Особливості управління державним боргом у Великої Британії. Фінансова система Франції. Особливості системи спеціальних фондів у Франції. Сучасна політика Франції у сфері управління державною власністю. Специфіка моделі державних фінансів у Скандинавських державах. Особливості державних фінансів Швеції. Завдання та призначення стабілізаційного фонду у Норвегії. Сучасна фінансова політика Фінляндії.

Японія у світових фінансах. Державні фінанси Японії та основні проблеми їх функціонування у контексті кризових явищ 90-х років. Характеристика складових фінансової системи Японії.

Література для самостійного вивчення теми: [1, 7, 8, 10, 15].

Тема 14. Фінанси Європейського Союзу

Передумови створення, мета та головні завдання Європейського Союзу (ЄС). Роль ЄС у процесах міжнародної економічної інтеграції.

Порядок формування і використання бюджету ЄС. Проблеми конвергенції податкових та бюджетних систем країн-членів ЄС.

Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

Література для самостійного вивчення теми: [5-6,11, 15, 17].

Тема 10. Фінансовий менеджмент

Сутність, зміст і форми прояву фінансового менеджменту. Фінансовий менеджмент як система управління. Фінансовий менеджмент – управлінський комплекс. Менеджмент державних фінансів. Податковий менеджмент. Бюджетний менеджмент.

Фінансовий менеджмент підприємницьких структур. Управління прибутком підприємства. Вартість і структура капіталу. Управління оборотним капіталом. Управління інвестиційною діяльністю підприємства. Методологія фінансового аналізу. Фінансове прогнозування і планування. Антикризовий фінансовий менеджмент.

Література для самостійного вивчення теми: [4-6,12, 13, 14].

Тема 11. Міжнародні фінанси

Сутність, призначення і роль міжнародних фінансів. Світові фінансові потоки: валютні, кредитні, фінансові ринки. Міжнародна фінансова інтеграція та її вплив на фінансові інтереси країн і регіонів.

Міжнародні фінансові відносини та валютний ринок. Поняття й види валютних ринків. Правове регулювання діяльності Української міжбанківської валютної біржі. Організація та порядок роботи біржового валютного ринку. Котирування іноземних валют. Валютні операції. Специфічні особливості та проблеми функціонування валютного ринку в Україні.

Фінансова діяльність міжнародних організацій. Фінанси Організації Об'єднаних Націй.

Міжнародні фінансові інституції: Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Агентство з гарантування багатосторонніх інвестицій). Банк міжнародних розрахунків. Європейський Інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку. їх завдання, сфери діяльності, формування капіталів та ресурсів.

Співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями. Міжнародний фінансовий ринок: міжнародний ринок грошей (валютний ринок), міжнародний ринок кредитних ресурсів, міжнародний ринок цінних паперів.

Література для самостійного вивчення теми: [1, 3, 5, 7, 12, 13].

Тема 4. Бюджет. Бюджетна система

Бюджет як економічна і правова категорія. Місце і значення бюджету в загальній системі фінансових відносин. Розподільна і контрольна функція бюджету. Бюджетний механізм фінансового регулювання і посилення його конструктивного впливу на реалізацію стратегії економічного і соціального розвитку України.

Бюджетна система: поняття і принципи побудови. Критерії розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи. Міжбюджетні відносини. Регулювання міжбюджетних відносин. Міжбюджетні трансферти. Види міжбюджетних трансфертів. Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості та їх використання для визначення розподілу міжбюджетних трансфертів. Порядок надання міжбюджетних трансфертів.

Бюджетний процес. Поняття бюджетного процесу і його складові етапи. Організаційні засади бюджетного планування. Порядок складання, розгляду і затвердження проектів державного і місцевих бюджетів. Виконання бюджетів за доходами і видатками. Секвестр бюджету. Захищені статті видатків бюджету. Бюджетні права державних органів законодавчої і виконавчої влади.

Література для самостійного вивчення теми: [1-3, 4, 7, 13].

Тема 5. Бюджетний дефіцит

Економічна сутність доходів і видатків бюджету. Форми їх прояву і матеріальне втілення. Загальний і спеціальний фонди державного бюджету. Класифікація бюджетних доходів. Джерела формування бюджетних доходів. Форми і методи мобілізації грошових коштів у бюджет.

Видатки державного бюджету, їх класифікація. Основні напрямки використання бюджетних коштів. Поточні та капітальні видатки.

Бюджетний дефіцит. Поняття і причини виникнення. Стійкий і тимчасовий бюджетний дефіцит. Методи розрахунку бюджетного дефіциту. Проблеми скорочення і можливі джерела покриття бюджетного дефіциту.

Література для самостійного вивчення теми: [2-3, 5, 7, 11].

Тема 6. Державний кредит

Економічна сутність державного кредиту, його роль у формуванні додаткових фінансових ресурсів держави і покритті бюджетного дефіциту. Відмінність державного кредиту від банківського.

Види державного кредиту. Внутрішній і зовнішній державний кредит. Розвиток міжнародного й умовного державного кредиту.

Форми внутрішнього державного кредиту. Державні позики, їх види. Класифікація державних внутрішніх позик. Оборнення частини вкладів населення у державний кредит. Залучення коштів загальнодержавного позикового фонду. Казначейські позики. Гарантовані позики як форма умовного державного кредиту.

Форми зовнішнього державного кредиту. Державні зовнішні позики. Позики міжнародних фінансових організацій. Міжурядові позики, зовнішні банківські кредити, їх значення у фінансовій підтримці України. Державний борг. Види державного боргу. Структура державного боргу, механізм його формування. Боргова залежність держави, її критичний рівень. Вплив державного боргу на фінансовий стан держави.

Управління державним боргом і його обслуговування.

Література для самостійного вивчення теми: [1-3,5, 7, 11].

Тема 7. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання

Сутність місцевих фінансів, їх склад і роль у здійсненні політики зміцнення економічної самостійності адміністративно-територіальних формувань.

Фінансові ресурси місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Склад доходів місцевих бюджетів. Закріплені доходи. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів. Загальний і спеціальний фонди місцевих бюджетів.

Видатки місцевих бюджетів. Обов'язкові видатки і видатки на реалізацію делегованих центральною владою повноважень. Соціальна спрямованість видаткової частини місцевих бюджетів. Фінансування місцевого господарства.

Бюджет розвитку місцевих бюджетів. Позички місцевим бюджетам. Обслуговування боргу місцевих рад.

Зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.

Література для самостійного вивчення теми: [1, 9, 14, 17].

Тема 8. Страхування. Страховий ринок

Економічна необхідність і роль страхування в забезпеченні безперервності суспільного виробництва. Особливості фінансових відносин у сфері страхування. Функції страхування.

Суб'єкти страхових відносин: страховик, страхувальник, застрахований отримувач. Форми і методи страхового захисту. Система страхових фондів. Класифікація страхування за об'єктами і за ознакою ризику. Принципи обов'язкового і добровільного страхування.

Страхування майна юридичних і фізичних осіб, його види і форми. Страхування кредитних і фінансових ризиків. Економічна необхідність, значення і види. Умови страхування кредитних і фінансових ризиків. Особисте страхування, його сутність і значення в забезпеченні соціального захисту громадян. Види особистого обов'язкового і добровільного страхування.

Перестраховування. Необхідність і роль перестраховування в забезпеченні сталості страхових операцій. Доходи і витрати страховика. Страхові платежі як основне джерело доходів страховика. Витрати на виплату страхового відшкодування і страхових сум, відрахування в запасні і резервні фонди.

Фінансові результати страхових операцій, їх рентабельність. Прибуток страхових організацій, його розподіл і використання. Страховий ринок. Поняття страхового ринку і його організаційна структура. Учасники страхового ринку. Організаційні форми існування страхових компаній.

Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні. Ліцензування страхової діяльності. Формування і розвиток страхового ринку в Україні.

Література для самостійного вивчення теми: [1-3, 4, 7, 15-18].

Тема 9. Фінансовий ринок

Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації і розподілі фінансових ресурсів. Економічні передумови функціонування фінансового ринку в Україні. Суб'єкти фінансового ринку.

Структура фінансового ринку. Грошовий ринок. Ринок кредитних ресурсів. Фондовий ринок як найважливіший сегмент фінансового ринку. Первинний і вторинний фондовий ринок, їх призначення. Біржовий і позабіржовий ринок цінних паперів.

Види цінних паперів, які можуть випускатись і обертатися в Україні. Основні характеристики цінних паперів.

Правове регулювання фондового ринку. Державний контроль за випуском і обігом цінних паперів.

Фондова біржа: правове становище, організація і порядок роботи. Функції фондової біржі. Порядок допуску цінних паперів до обігу на фондових біржах.

Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи. Види фінансових послуг.